

KODEKSY ETYCZNE I STANDARDY ETYCZNE DOTYCZĄCE SZTUCZNEJ INTELIGENCJI

Program Wielkiego Resetu obejmuje m.in. zmiany globalne, generowane i wspomagane technologicznie, w tym także za pomocą współczesnych technologii cyfrowych, a zatem również systemy SI. Odnotować należy wzmożone zainteresowanie tworzeniem standardów etycznych dla tworzenia i wdrażania SI, co wskazuje na istniejące w tym względzie zagrożenia, wymagające wprawdzie precyzyjnej identyfikacji. Kodeksy etyczne są wyrazem zwłaszcza rozwijającej się przez pokolenia samoświadomości etycznej określonych profesji¹, ale kształtowanie tej samoświadomości – nieraz utrudnione stawianymi sobie „zadaniami zleconymi” – wyprzedzane jest zarówno przez prace naukowe etyków² oraz prawników, jak i zinstytucjonalizowane gremia, powołane przez ośrodki polityczne. Jak na razie trwają prace przygotowawcze w zakresie kodeksów etycznych związanych z systemami SI. Mamy już ponad 200 takich kodeksów i zbiorów standardów etycznych. Podejmuje się próby ich całościowego scharakteryzowania i porównania³. Czasami dokumenty te łączą problematykę etyczną i prawną w związku z SI, bo obydwie dziedziny są ze sobą istotnie związane, stąd też nieraz prowadzi się analizy prawne SI wraz z formułowaniem norm etycznych⁴. Z racji związku kodeksów etycznych z obowiązującym prawem (trwa jednak spór, jakim rodzajem prawa są kodeksy etyczne), zapowiadane i przygotowywane (np. w UE) regulacje prawne dotyczące SI, wyprzedzane są jej analizą etyczną oraz szkicowaniem struktury kodeksów etycznych. Wciąż jest to jednak zadanie badawcze, bo jeszcze nie mamy zarówno w UE, jak i w RP ani regulacji prawnych związanych z SI, ani ogólnie obowiązującego w tej dziedzinie kodeksu etycznego⁵.

¹ Por. <https://www.sztucznainteligenca.org.pl/czy-grozi-nam-odwrot-od-etyki-si/>. Twierdzi się tu: „Nie możemy zostawić refleksji nad etycznym wymiarem sztucznej inteligencji tylko firmom technologicznym. Utożsamienie etyki SI z samoregulacją przedsiębiorstw skończy się brakiem zaufania do tej dziedziny badań”, bo „biznes zaczął tworzyć własne kodeksy etyczne i powoływać rady złożone ze specjalistów w dziedzinie etyki technologii. Część firm zdecydowała się teżłożyć na badania w tym obszarze. Komentatorzy dostrzegli współfinansowanie ośrodków badawczych przez gigantów technologicznych i podkreślali, że nie przysłuży się to neutralności badań. Stopniowo etyczna SI zaczęła kojarzyć się z działaniami wizerunkowymi czy lobbieniem zamiast z dziedziną nauki. Pojawiły się głosy o tzw. wybielaniu działalności firm z wykorzystaniem etyki (*ethics washing*)”. Por. także: „<https://www.sztucznainteligenca.org.pl/google-nie-dal-rady-z-etyczna-rada/>”; por. też: <https://www.sztucznainteligenca.org.pl/facebook-wspiera-europe-w-badaniach-nad-etyczna-si/>.

² Por. np. *The Oxford Handbook of Ethics of AI*, red. M.D. Dubber, F. Pasquale, S. Das, Oxford University Press, Oxford 2020; *Ethics of Artificial Intelligence*, red. M. Liao, Oxford University Press, Oxford 2020); *Robot Ethics 2.0*, red. P. Lin, K. Abney, R. Jenkins, Oxford University Press, Oxford 2017.

³ Por. R. Kropiewski, *Kodeks etyczny AI – prekursorzy narzucają standard*, <https://www.kongresobywatelski.pl/pomorski-thinkletter/wszystkie-teksty/kodeks-etyczny-ai-prekursorzy-narzuca-standard/>; por. też: <https://www.sztucznainteligenca.org.pl/etyka-sztucznej-inteligencji-govtech-festival/>; <https://ethicstech.eu/przyszlosc-rynku-ai-konkurowanie-wartosciami-konferencja-etyka-sztucznej-inteligencji-od-zasad-do-praktyki/>.

⁴ W Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r., zawierającej zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)), mamy rozdział poświęcony etycznym aspektom SI, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//PL.>

⁵ Chiny już taką pracę przeprowadziły (por. <https://cyberdefence24.pl/bezpieczenstwo-informacyjne/chiny-oglaszaja-kodeks-etyczny-ai-najwazniejsza-wola-czlowieka>)

I. Sytuacja światowa

Do zintensyfikowania tej etyczno-prawnej dyskusji – twierdzi się w unijnych dokumentach⁶ – przyczyniła się w 2016 roku prezydencja Japonii na szczycie G7, kiedy to umieszczono ten temat w porządku obrad. Zdaniem Komisji Europejskiej „Wymiar etyczny SI nie jest luksusem czy dodatkiem: musi stanowić integralną część rozwoju SI”⁷. Jest to jeszcze zadanie do realizacji, bo np. „niemiecka komisja ds. etyki danych wezwała do opracowania pięciostopniowego systemu regulacji opartego na ocenie ryzyka”, a „Dania wprowadziła (...) prototyp pieczęci poświadczającej etyczne wykorzystanie danych”⁸.

Również Rada Europy zainteresowana jest etycznymi aspektami SI, co wyrażono w *Study On The Human Rights Dimensions Of Automated Data Processing Techniques (In Particular Algorithms) And Possible Regulatory Implications* (2017 DGI(2017)12)⁹.

Problematyką etycznych aspektów SI jest zainteresowane także UNESCO, gdzie w roku 2010 przygotowano *Draft Code of Ethics for the Information Society*¹⁰, a w roku 2021 na 41 sesji Zgromadzenia Ogólnego przyjęto *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*¹¹.

W dokumentach UE podaje się przykłady działań międzynarodowych w kwestii określania etycznych standardów SI: zasady z Asilomar (<https://futureoflife.org/ai-principles/>), która wymienia kilkanaście wymagań etycznych w związku z SI, w tym: „safety”, „failure transparency”, „judicial transparency”, „responsibility”); deklarację z Montrealu w sprawie odpowiedzialnej SI (<https://www.montrealdeclaration-responsibleai.com/>); oraz zasady dotyczące etycznej SI opracowane przez UNI Global Union (<http://www.thefutureworldofwork.org/opinions/10-principles-for-ethical-ai/>).

Najważniejsze są dla nas jednak unijne próby formułowania etyczno-prawnych standardów dotyczących SI.

II. Standardy etyczne UE

Najwcześniejszym i najszerszym zakresowo (bo dotyczącym wszystkich nowych technologii informacyjnych ICT) jest dokument *European Group on Ethics in Science and New Technologies*¹², który na tle opisu społeczeństwa technologii informacyjnej formułuje

⁶ Por. COM (2019) 168, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2019\)168&lang=pl](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2019)168&lang=pl).

⁷ Tamże, 3. Wnioski.

⁸ To opinia *Białej księgi* oscylującej pomiędzy etyczną a prawną perspektywą, bo wskazując na zagrożenia przez SI dla praw podstawowych, ma się na myśli jedno i drugie. <Biała księga> wymieniając wiele tych zagrożeń, akcentuje dwa: dotyczące danych osobowych i prywatności oraz niedyskryminacji. Uszczegóławia się te zagrożenia, wskazując między innymi na niedyskryminację ze względu na różnicę płci (zob. tamże, przypis 35).

⁹ <https://rm.coe.int/algorithms-and-human-rights-en-rev/16807956b5>

¹⁰ Przedstawiony przez Intergovernmental Council of the Information for All Programme (IFAP) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000212696> [wśród twórców tego dokumentu jest Polak, Karol Jakubowicz].

¹¹ <https://en.unesco.org/artificial-intelligence/ethics> <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-03/UNESCO.pdf>. Te Rekomendacje UNESCO przyjęte zostały na bazie raportu OHCHR on the Human Rights Council Resolution 47/23 „New and emerging digital technologies and human rights”; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dfebe62e-4ce9-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-78120382>.

¹² Strona tej grupy doradczej: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/support-policy-making/scientific-support-eu-policies/ege_en.

zasady normatywne, mające być zgodne z „fundamentalnymi wartościami UE”. Jest to zatem ekspertyza koniec końców etologiczna, czyli opinia na temat tego, co ludzie (obywatele UE) uznają za dobre i złe, a nie opinia na temat tego, co jest moralnie dobre, a co złe. Ze szczegółowych wymagań normatywnych podkreśla się „prawo do prywatności i zabezpieczenia danych” [5.4], co ma zapewniać prawo do kasowania w sieci zamieszczonych informacji na swój temat.

W 2018 roku ta sama grupa ekspercka Komisji Europejskiej (*European Group on Ethics in Science and New Technologies*) przygotowała także opinie na temat „Sztucznej inteligencji, robotyki i „autonomicznych systemów” (*Statement on artificial intelligence, robotics and ‘autonomous’ systems* (Brussels, 9 March 2018)¹³. Chodzi tu o ocenę moralną tworzenia i posługiwania się maszynami, działającymi w sposób „autonomiczny” (mowa tu o „autonomicznych technologiach”) czy w sposób podobny do autonomicznego działania człowieka.

Za najważniejszą zasadę normatywną uznaje się tu respektowanie godności człowieka, która nie może być wykluczona przez „autonomous technologies”, czego konsekwencją jest obowiązek postawienia granic „to determinations and classifications concerning persons, made on the basis of algorithms and ‘autonomous’ system”, zwłaszcza wtedy, kiedy osoby nie są o tym poinformowane. To bardzo ważna uwaga, bo powinniśmy być oceniani przez osoby, a nie przez algorytmy, pomijając naszą jedyną i niepowtarzalną sytuację. Tymczasem w wielu dziedzinach poddawani zostajemy w klasyfikacji i ocenie kryteriom ilościowym przy pomocy ustalonych przez kogoś kryteriów, które muszą instrumentalizować osobę ludzką. To jest bardzo ważny aspekt cywilizacji informacyjnej, gdzie stosuje się kryteria cyfrowe np. w ocenie pracowników naukowych, stanu nauki, jakby nie zauważając kryjącej się tutaj instrumentalizacji.

Drugim wymogiem jest „odpowiedzialność”, czyli słuzenie „globalnemu społecznemu i środowiskowemu dobru” (s. 16), co ma oznaczać respektowanie „pluralizmu fundamentalnych ludzkich wartości i praw”. Aby nie wpaść w pozycję subiektywizmu etycznego, lepiej powiedzieć, że systemy SI nie mogą naruszać „wolności sumienia”, czyli własnego rozpoznania fundamentalnych zasad moralnych, co zresztą dalej się wprost twierdzi: „Applications of AI and robotics should not (...) illegitimately and illicitly reducing options for and knowledge of citizens”.

Trzeci wymóg, domagając się „justice, equality and solidarity”, postuluje „equal access to the benefits and advantages that AI, czyli unikanie „discriminatory biased in data sets used to train and run AI systems”. To powtarzające się wezwanie w formułowanych standardach etycznych dotyczących SI¹⁴.

Piąta zasada to wymaganie respektowania „demokracji”, co wpieryw oznacza, że społeczne rozstrzygnięcia związane z SI powinny być rezultatem demokratycznej debaty, opartej na dostępie do wiedzy na ten temat.

Na przedostatnim miejscu wymienia się wymaganie „data protection and privacy”, które ma być „crucially challenged” w czasach „wszechobecnego i masowego zbierania danych przez cyfrowe techniki komunikacyjne. Formułuje się w tym kontekście dwa nowe prawa (z

¹³ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dfbe62e-4ce9-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-78120382>.

¹⁴ Mamy to wymaganie także w *Rome Call for AI Ethics* (2020) podpisanym zarówno przez watykańską PAV jak i IBM, FAO, włoskiego Ministra Innowacji (<https://www.romecall.org/>).

punktu widzenia implikacji wpływu „autonomicznych systemów” na prywatne życie): prawo do „meaningful human contact and the right to not be profiled, measured, analysed, coached or nudged” (s. 19).

Jednym z głównych unijnych dokumentów¹⁵ – otwierających drogę zarówno szczegółowym kodeksom, jak i „twardym” uregulowaniom prawnym – jest *Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania* (COM(2020) 65 final)¹⁶, w której wyrażono zadanie sformułowania etycznych wymagań w zakresie SI, ale także „szerzenie tych wartości na całym świecie”¹⁷.

III. Analiza etyczna Wytycznych

Najważniejszym zbiorem etycznych standardów związanych z SI są w UE *Wytyczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji* (dalej *Wytyczne*) 54-osobowej grupy eksperckiej Komisji Europejskiej (2018, 2019 – wersja ostateczna, zaakceptowana przez kraje członkowskie UE; grupa ekspercka powołana przez Komisję Europejską¹⁸), który to dokument wyraża ambicję „rozpoczęcia dyskusji na temat „godnej zaufania sztucznej inteligencji dla Europy”, ale także ma „zachęcać do refleksji i dyskusji poświęconej ramom etycznym systemów SI na poziomie globalnym.”¹⁹. Łączy się tu formułowanie norm etycznych dotyczących rozmaitych aspektów tworzenia i stosowania systemów SI, opierając się na ogólnych pryncypiach etycznych, których już nie poddaje się dyskusji, co najwyżej wskazując, że są one fundamentem etycznym unijnej (ew. „europejskiej”²⁰) wspólnoty

¹⁵ Drogę tym dokumentom wytycza ostatecznie (w oparciu o wcześniejsze wytyczne) Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego I Komitetu Regionów „Sztuczna inteligencja dla Europy” COM (2018) 237 final (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN>). Uwzględnia się tu perspektywę etyczną („w oparciu o unijne wartości”, bo „niektóre zastosowania SI mogą rodzić nowe kwestie etyczne i prawne, związane na przykład z odpowiedzialnością lub ryzykiem stronniczego procesu decyzyjnego. W związku z tym UE musi zapewnić, aby SI była rozwijana i stosowana w odpowiednich ramach, które pozwolą na wsparcie innowacji i poszanowanie wartości Unii oraz jej praw podstawowych, a także zasad etycznych, takich jak odpowiedzialność i przejrzystość.”. Tematyka etyczna i prawna jest zwłaszcza w „3.3. Zapewnienie odpowiednich ram etycznych i prawnych”. Zapowiada się tutaj szczegółową analizę etyczną: „Pierwszym krokiem w kierunku rozwiązania problemów etycznych będzie opracowanie projektu wytycznych dotyczących etyki SI do końca tego roku, z należyтым uwzględnieniem Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Komisja zgromadzi wszystkie zainteresowane strony, aby pomogły w opracowaniu projektu wytycznych”.

¹⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_pl.pdf

¹⁷ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_pl.pdf
Przypis 27 (mamy tutaj odwołanie do *Unia, która mierzy wyżej. Mój program dla Europy*, s. 17) U. Von der Leyen

¹⁸ https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf

¹⁹ Przyjmując ten dokument, Komisja opublikowała komunikat [COM (2019) 168 [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2019\)168&lang=pl](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2019)168&lang=pl)], w którym wyróżniła 7 wymogów etycznych: przewodnia i nadzorcza rola człowieka, techniczna solidność i bezpieczeństwo, ochrona prywatności i zarządzania danymi, przejrzystość, różnorodność, niedyskryminacja i sprawiedliwość, dobrostan społeczny i środowiskowy, odpowiedzialność. Jak widać, daleko temu streszczeniu do przejrzystości *Wytycznych*. Oprócz tego Komisja po swojemu wyjaśniła wszystkie te zasady etyczne, ale nie mogąc tego tu rozwinąć. Lepiej zatem zaglądać do tekstów i dokumentów niż do ich streszczeń.

²⁰ W *Białej księdze* za nadrzędną zasadę normatywną związaną z SI uznaje się oparcie na „wartościach europejskich”.

politycznej²¹ (fundamentem zawartym wprawdzie w Karcie Praw Podstawowych) oraz stanowią podstawę do sformułowania kodeksów etycznych dotyczących SI.

1. Pomiedzy obiektywizmem a subiektywizmem etycznym

Wytyczne opierają się na pozycji obiektywizmu etycznego, co warto jest podkreślić na tle współczesnej akademickiej etyki,²² gdzie zadomowiła się pozycja subiektywizmu etycznego, wykluczającego obiektywne uzasadnienie fundamentalnych ocen moralnych, podważając w ten sposób samo pojęcie „praw człowieka”²³.

Ten etyczny obiektywizm *Wytycznych* w niektórych miejscach jest jednak naruszony brakiem postawienia mocnej aksjologicznie tezy, iż niekiedy obowiązek moralny wymaga nieposłuszeństwa obowiązującemu prawu²⁴ (temat znany oczywiście z prawnego pojęcia „klauzuli sumienia” czy moralno-prawnego pojęcia „obywatelskiego nieposłuszeństwa”), co w przypadku SI może mieć znaczenie, jeśli w jakimś państwie stworzono nieetyczne regulacje prawne, np. nakazujące inwigilować niewinnych obywateli. Sprawy tej nie rozstrzygają *Wytyczne*, z jednej strony domagając się posłuszeństwa stanowionemu prawu jako jednej z trzech naczelnych zasad postępowania, ale z drugiej strony jednak nieco „cieniując” tę sprawę²⁵, co wymagałoby osobnej analizy²⁶.

Obiektywnym aksjologiczno-ontycznym fundamentem, na którym ugruntowuje się ocena moralna omawianej ekspertyzy, jest koniec końców powszechna i niezbywalna godność²⁷ każdego człowieka²⁸, przysługująca mu z racji wspólnego wszystkim ludziom człowieczeństwa (natury, czyli istoty)²⁹. To rozstrzygnięcie warto jest podkreślić, biorąc

²¹ W art 2 Traktatu o UE mowa, że „Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawa, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości”.

²² Zob. np. T. Pietrzykowski, *Etyka prawnicza*.

²³ Widzimy ten kierunek myślenia o moralności i prawie np. w: T. Pietrzykowski, *Przeszłość i przyszłość filozoficznoprawnej idei praw człowieka*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna”, 2(2013) nr 2, s. 212-232.

²⁴ Wielokrotnie jednak podkreśla się, że w *Wytycznych* pomija się aspekt prawny SI.

²⁵ Trafnie zauważając, że „prawodawcy lub decydenci mogą być zmuszeni do dokonania przeglądu adekwatności istniejących przepisów w przypadku, gdy można przypuszczać, że są one niezgodne z zasadami etycznymi (*Wytyczne*, przypis 11).

²⁶ Całkiem trafnie wskazuje się, że „Mogą istnieć jednak sytuacje, w których nie da się ustalić dopuszczalnych etycznie kompromisów. Niektóre prawa podstawowe i powiązane zasady mają charakter bezwzględny i nie mogą być przedmiotem wyważania racji (np. godność człowieka)” (tamże).

²⁷ „Godność ludzka zakłada, że każdy człowiek ma „wrodzoną wartość”, która w żadnym przypadku nie powinna być ograniczana, naruszana lub tłumiona przez inne osoby ani przez nowe technologie, np. systemy SI” (tamże). A „W kontekście SI poszanowanie godności ludzkiej oznacza, że wszyscy ludzie są traktowani z szacunkiem, jaki im się należy jako *podmiotom* moralnym, a nie jako zaledwie *przedmioty*, które mają być przesiewane, sortowane, oceniane, gromadzone, warunkowane lub manipulowane” (tamże).

²⁸ „Wspólną podstawę, która łączy te prawa [‘prawa podstawowe’ – M.Cz.], można postrzegać jako zakorzoną w poszanowaniu godności ludzkiej – odzwierciedlającą tym samym to, co określamy mianem „podejścia ukierunkowanego na człowieka”, w którym człowiek cieszy się wyjątkowym i niezbywalnym moralnym statusem pierwszeństwa w wymiarze cywilnym, politycznym, gospodarczym i społecznym” (tamże).

²⁹ Także w *Statement on Artificial Intelligence, Robotics and ‘Autonomous’ Systems* (2018) pracującej dla Komisji Europejskiej *European Group on Ethics in Science and New Technologies* godność osoby traktowana jest jako naczelną etyczną zasadą normatywną.

pod uwagę wpływowy nurt posthumanizmu we współczesnej etyce, wykluczającej sensowność posługiwania się pojęciem powszechnego i niezmiennego człowieczeństwa³⁰.

Posługiwanie się pojęciem wspólnej wszystkim ludziom³¹ godności człowieka (czy pojęciem ukierunkowania na człowieka) lokuje tę analizę etyczną w ramach personalizmu etycznego, inspirującego powojenne prawodawstwo, do której to zasady normatywnej odwołują się międzynarodowe (w tym unijne, w pierw Karta Praw Podstawowych) i krajowe rozwiązania prawne, w tym i Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku.

W ten też sposób omawiane *Wytyczne* są harmonijne z porządkiem prawnym UE, opartym na prawach podstawowych³², zakotwiczonych w powszechnym i niezmiennym człowieczeństwie człowieka, mającym swój aksjologiczny wymiar w ponadinstrumentalnej wartości człowieka³³. To dobry znak, że unijni eksperci nie forsują ani pozytywizmu prawnego (sprzężonego z subiektywizmem etycznym), ani postpozytywizmu prawniczego (związanego z autonomizmem etycznym).

Główną lukę tej konstrukcji etyczno-prawnej widzimy jednak w zakładanej koncepcji człowieka, do której porządek etyczno-prawny musi się odwołać (w sposób unikający tzw. błędu naturalistycznego, przed którym ostrzegał prawników H. Kelsen). Odwołuje się tylko do niektórych istotnych elementów człowieka (zwłaszcza do pojęcia autonomii³⁴), brakuje natomiast uwzględnienia tezy klasycznej antropologii, iż człowiek jest istotą rozumną (łac. animal rationale), czyli zdolną do poznania prawdy o obiektywnej rzeczywistości w jej koniecznej strukturze. Dopiero na tym gruncie odsłania się pełny sens ludzkiej wolności („autonomii”³⁵) jako wolności związanej poznana prawdą, a nie wolności niezależnej od prawdy. Wtedy też można poprawnie uzasadnić szereg moralnych obowiązków,

³⁰ Por. np. Z. Bauman, *Etyka ponowoczesna*, tłum. J. Bauman, J. Tokarska-Bakir, Aletheia, Warszawa 2012.

³¹ Na tym założeniu opierają się szczegółowe wymagania niedyskryminującego kogokolwiek stosowania SI: „Należy zapewnić równe poszanowanie wartości moralnej i godności wszystkich ludzi. (...) W kontekście sztucznej inteligencji równość oznacza, że działania systemu nie mogą generować niesprawiedliwie stronniczych wyników (np. dane wykorzystywane do szkolenia systemów SI powinny być jak najbardziej integracyjne i reprezentować różne grupy społeczne)”. Cenne jest w tym dokumencie zwrócenie uwagi, że „równe” traktowanie wszystkich oznacza – jak uczył już W. Kadłubek – priorytetowe traktowanie tych, którzy „mniej mogą”: „Wymaga to również odpowiedniego poszanowania dla osób potencjalnie wymagających szczególnego traktowania i grup potencjalnie szczególnie wrażliwych, takich jak pracownicy, kobiety, osoby niepełnosprawne, mniejszości etniczne, dzieci, konsumenci lub inne osoby zagrożone wykluczeniem”.

³² Zob. tamże, B. I, 1 „Prawa podstawowe jako uprawnienia moralne i prawne”.

³³ „Prawa podstawowe mogą być jednak rozumiane jako wyrażające również szczególne uprawnienia moralne wszystkich jednostek, wynikające z faktu bycia człowiekiem” (tamże).

³⁴ Formuluje się tu cztery zasady etyczne na pierwszym etapie analiz: poszanowanie autonomii, zapobieganie szkodom, sprawiedliwość, możliwość wyjaśnienia. Brakuje jednak ich uzasadnienia poprzez odwołanie do dojrzałej antropologii filozoficznej i wskazania wzajemnej relacji tych zasad, a nawet zakłada się możliwość ich konfliktu, co jednak nie może mieć miejsca, jeśli zasadę autonomii osadzi się na zasadzie realizmu, czyli naczelnym obowiązku istoty rozumnej i wolnej, czyli obowiązku uzgadniania swojego postępowania z rozpoznaniem obiektywnej rzeczywistości. Nie ma wtedy możliwości przyjęcia konfliktu np. sprawiedliwości z <autonomią>, odnoszącą się do rozmaitych elementów istoty człowieka. Koniec końców, zasada autonomii podporządkowana jest nadrzędnej <zasadzie realizmu>, zakładającej, że skoro człowiek jest istotą rozumną, to wolność (<autonomia>) jest podporządkowana rozpoznanej przez człowieka prawdzie (<prawdzie o dobru>).

³⁵ Na gruncie tego moralnego wymagania formuluje się szereg wymagań związanych z SI, a w pierw „wykluczenie zagrożeniem dla niezależności psychicznej i zdrowia psychicznego, nieuzasadnionemu nadzorowi, wprowadzaniu w błąd i nieuczciwej manipulacji”.

sformułowanych w omawianym dokumencie, bo np. centralne dla tematu etycznych aspektów SI jest prawo do uszanowania prywatności obywateli, które obejmuje uprawnienie do chronienia się także przed obmową (czyli prawdą o negatywnych własnych czynach, która jednak zazwyczaj nie powinna być dostępna innym, co rozumie się np. w zapisie RODO o prawie do „bycia zapomnianym”).

Tutaj znajdujemy najślabszy moment proponowanych rozstrzygnięć etycznych (i ewentualnie rozwiązań prawnych) w związku z SI: bez pojęcia rozumności człowieka nie sposób uzasadnić prawa człowieka do prawdy, w całej jego złożoności, włącznie z prawem do ochrony prawdy.

To na tym aksjologiczno-antropologicznym fundamencie opiera się koniec końców naczelne wymaganie związane z SI, czyli to – jak stwierdza się w *Wytycznych* – by była „godna zaufania”. Posługujemy się tym określeniem w sytuacjach szczególnych, a zwłaszcza wtedy, kiedy powierzamy jakiemuś podmiotowi najważniejsze dobra w naszym życiu (stąd mówimy o niektórych zawodach jako zawodach „zaufania publicznego”). Jednym z tych dóbr jest tzw. życie społeczne, które łatwo może być naruszone czy zniszczone przez oszczerstwo, pomówienie, obmowę czy plotkę (tę właśnie sprawę akcentuje się w *Wytycznych* w rozdziale „Prawo do informacji publicznej”).

Mamy zatem obszerny materiał do przemyśleń i sformułowania standardów etycznych w stosunku do SI, ale w Polsce – poza kilkoma wyjątkami – omija się tę problematykę.

M.Cz.